

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Pidämme hankintalain uudistamista tarpeellisena, mutta suunniteltujen muutosten tulee perustua kokonaisvaltaiseen vaikuttavuusarvioon, jossa huomioidaan palveluiden laatu, hallinnolliset kustannukset sekä huoltovarmuusvaatimukset. Uuteen lakiin ei myöskään voi mielestämme jäädä tulkinnanvaraisuuksia.

Haluamme esittää vakavan huolemme erityisesti sidosyksikkösääntelyn tiukentamisen vaikutuksista kustannusten nousuun, byrokratian lisääntymiseen, huoltovarmuuden heikentymiseen sekä kuntien ja hyvinvointialueiden tukipalveluiden tuotannon tehokkuuden heikkenemiseen.

Haluamme myös tuoda esiin, että jo nykyisellään inhouse-yhtiöt käyttävät laajasti markkinoilla toimivia alihankkijoita palveluidensa tuottamiseksi. Jo nykyinen hankintalaki mahdollistaa paikallisten ja pienempien toimijoiden hyödyntämisen osana suurempia kokonaishankintoja. Näin saavutetaan joustavia ja tehokkaita palvelukokonaisuuksia yhdistäen inhouse-yhtiöiden oma toiminta ja yksityisten yritysten palvelut asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Nämä kilpailutukset vaativat erityistä osaamista, joista inhouse-yhtiöillä on vuosien kokemus. Hankintayksiköille ja hyvinvointialueille inhouse-yhtiöt tarjoavat keskitetyn ja luotettavan kumppanin, joka vastaa hankintojen, palvelukokonaisuuksien ja alihankintaverkoston hallinnasta ilman, että yksittäisten kuntien tai alueiden täytyy hankkia itse tätä asiantuntemusta ja resurssia.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa

ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

-

- Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?

-

- Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?

-

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Mielestämme sidosyksiköiden 10 prosentin omistusvaatimusta tulisi lieventää, jotta taloudellisesti järkevä yhteistyö kuntien ja hyvinvointialueiden kesken olisi edelleen mahdollista. 10 %:n omistusvaatimus voitaisiin korvata rajoittamalla osakkaiden määrää esimerkiksi 10 omistajaan ottamatta kantaa omistusuuteen.

Vaihtoehtoisesti 10 prosentin omistusvaatimuksen tilalle voisi asettaa inhouse-yhtiöille veloitteen käyttä yksityisiä palveluntarjoajia tietyn prosenttimäärän palveluiden tuottamisen kokonaisvolyyymista. Tässä vaihtoehdossa järkevät yhteistyön mallit olisi mahdollista säilyttää ja samalla taata yksityisen sektorin vahvempi jalansija julkisissa hankinnoissa.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Mietinnössä ehdotettu sidosyksikköjen 10 prosentin vähimmäisomistusvaatimus vaikeuttaa erityisesti pienten ja keskisuurten kuntien mahdollisuuksia hyödyntää in-house-yhtiöiden palveluita. Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa pienet kunnat eivät voi enää osallistua sidosyksikköhankintoihin, jolloin ne joutuvat joko ottamaan palvelutuotantoa takaisin omalle vastuulle tai kilpailuttamaan yksityisen sektorin palveluntuottajat. Tämä uudistus vaarantaisi tehokkaan alueellisen yhteistyön, jossa kunnat ja hyvinvointialueet voisivat tehdä yhteistyötä kustannusten hallitsemiseksi tukipalveluiden tuottamisessa.

Tällöin menetettäisiin nykyiset inhouse-mallilla saavutetut volyyymiedut, mikä nostaa palveluiden tuotantokustannuksia. Kuntien resurssit eivät yksin useinkaan riitä kattamaan in-house-yhtiöiden mahdollistamaa tuotannon keskittämisen ja volyyymihyötyjen hyödyntämisen kautta syntyvää tehokkuutta. Lisäksi hankintojen hajauttaminen lisäisi hallinnollista taakkaa sekä kustannuksia. Lisäksi kilpailutuksen ja palveluntuotannon hajanaisuus voisi johtaa palveluiden laadun heikkenemiseen ja saatavuuden epävarmuuteen etenkin kaupunkikeskittymien ulkopuolella.

Suurille kaupungeille ja hyvinvointialueille in-house-yhtiöiden rooli on myös merkittävä. Ne tarvitsevat strategisen kumppanin, joka kykenee hallinnoimaan ja koordinoimaan monimutkaisia palvelukokonaisuuksia ja kilpailutuksia ammattimaisesti. Hajauttamalla hankinnat yksittäisiin kilpailutuksiin menetetään palvelukokonaisuuksien synergiaedut, mikä voi johtaa merkittävään kokonaiskustannusten nousuun ja hallinnollisen taakan kasvuun.

Inhouse-yhtiöt toimivat ratkaisuna tuottavuutta edistävien merkittävien investointien yhteistyöalustana. Tällaisia investointeja ovat esim. alueellisesti toimivat keskuskeittiöt, jätehuollon ratkaisut ja ict-järjestelmät. Rajoittamalla inhouse-yhtiön omistajien määrää asettamalla 10%:n omistusvaatimus rajoitetaan myös yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti järkevien investointien toteutumista. Vallitsevassa julkisen talouden tilanteessa tätä ei voida pitää hyvänä kehityksenä.

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

-

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

-

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

-

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

-

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

-

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistusosuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

-

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Sidosyksikköhankintojen rajoittaminen aiheuttaa nähdäksemme merkittäviä riskejä huoltovarmuudelle, joka on olennainen osa julkisten ateria- ja puhtauspalveluiden toimintaa. Tällä hetkellä in-house-yhtiöt huolehtivat huoltovarmuusvelvoitteista osana toimintaansa, mutta uudistuksen myötä kunnille ja hyvinvointialueille jäisi vastuu sopia huoltovarmuudesta markkinatoimijoiden kanssa erillisillä sopimuksilla. Tämä tulee väistämättä lisäämään kustannuksia ja monimutkaistamaan varautumissuunnittelua.

Suuret julkiset toimijat tarvitsevat luotettavan kumppanin, joka pystyy koordinoimaan huoltovarmuusvastuun poikkeusoloissa. In-house-yhtiöt kykenevät tähän nykyisellään tehokkaasti, mutta uusien sääntelyvaatimusten myötä varautuminen voi hajautua useisiin eri toimijoihin, mikä lisää riskejä ja vaikeuttaa palvelujen hallittua toteuttamista kriisitilanteissa.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

-

- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

-

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

-

Muut huomiot

Työryhmän mietinnössä esitetyn mukaisena laki ei edelleenkään ottaisi kantaa siihen, mikä katsotaan riittäväksi määräysvallaksi inhouse-yhtiössä. Asia jäisi asia edelleen tulkinnanvaraiseksi ja oikeudellinen epävarmuus asiassa jatkuisi. Tämä hankaloittaisi inhouse-yhtiöiden rakenteiden uudistamista uuden lain mukaisiksi ja lisäisi riskiä uusista tulkinnallisista epäselvyyksistä ja oikeudenkäynneistä. Mielestämme lakiuudistusta ei voida pitää onnistuneena ellei se tuo kaikilta osin selkeyttä sallittuun inhouse-yhtiötoimintamalliin.

Ollikainen Satu
Pirkanmaan Voimia Oy